

FINANSIJE I FINANSIJSKO PRAVO

BANKE I DRUGE FINANSIJSKE INSTITUCIJE

DEFINICIJA FINANSIJSKIH INSTITUCIJA

- **Finansijske institucije predstavljaju finansijske subjekte koji učestvuju na finansijskom tržištu i koji posredstvom njega povezuju ponudu i tražnju za finansijskim sredstvima.**

NEOPHODAN USLOV ZA RAZVOJ FINANSIJSKOG TRŽIŠTA

- Da bi se razvilo finansijsko tržište, mora postojati **određeni broj kapitalno jakih finansijskih institucija i posrednika.**
- Posrednici su spremni da stvaraju tržište za hartije od vrijednosti i druge finansijske instrumente, kao i da će obavljati sve one aktivnosti koje se tiču investicionog bankarstva.

NAJVAŽNIJE INSTITUCIJE FINANSIJSKOG TRŽIŠTA

- **CENTRALNA BANKA** – vrši ulogu „banke banaka“ vodeći kod sebe evidenciju o stanju na računima svih poslovnih banaka i drugih učesnika na tržištu novca.
- **DEPOZITNE FINANSIJSKE INSTITUCIJE SU:**
 - Banke: depozitne (komercijalne) banke, investicione banke, hipotekarne banke, univerzalna banka , poslovne banke,
 - Štedne i kreditne institucije,
 - Štedionice,
 - Kreditne unije

NAJVAŽNIJE INSTITUCIJE FINANSIJSKOG TRŽIŠTA

UGOVORNE FINANSIJSKE INSTITUCIJE

- *Osiguravajuće kompanije:*
 - osiguranje života,
 - opšte osiguranje (osiguranje imovine i lica),
- *Penzioni fondovi,*
- *Investicione kompanije (investicioni fondovi)*

POSREDNIČKE INSTITUCIJE

- *Dileri*
- *Brokeri*
- *Zalagaonice*

OSNOVNE FUNKCIJE I ZADACI CENTRALNE BANKE

- **Emisiona funkcija - emisija** novčanica i kredita,
- Sprovođenje **mjera kreditno – monetarne politike** (eskontna politika koja se sastoji u određivanju visine diskontnih stopa i uslova za odobravanje kredita tzv. reeskont, politika obaveznih rezervi, politika aktiviranja i dezaktiviranja (povlačenja depozita),
- **Održavanje spoljne likvidnosti** u funkciji ciljeva devizne politike,

- Obavljanje određenih **poslova za račun države** (kreditni i fiskalni poslovi),
- **Ostale funkcije** (pomoć pri održavanju likvidnosti ostalih učesnika na finansijskom tržištu, politika selektivnog kreditiranja određenih regiona, sektora, aktivnosti ili privrednih subjekata).

Emisija novčanica i kredita centralne banke

- Centralna banka preko svojih specijalizovanih institucija ili organa emituje (štampa) novac.
- Međutim, ona emituje i primarni novac tako što odobrava kredite poslovnim bankama, ili od njih kupuje nedospjela potraživanja.
- Na taj način ona održava potrebnu količinu novca u opticaju i reguliše visinu kamatnih stopa na finansijskom tržištu.

Održavanje spoljne likvidnosti centralne banke i osnovni ciljevi devizne politike

- U obavljanju ove funkcije centralna banka je vrlo angažovana na segmentu deviznog tržišta, gde ostvaruje ciljeve devizne politike.
- Neki **od osnovnih ciljeva devizne politike** su: normalno obavljanje platnog prometa i obezbjeđenje međunarodne likvidnosti zemlje, održavanje ravnoteže platnog bilansa, održavanje stabilnog deviznog kursa, povećanje i kontrola obavljanja poslova sa inostranstvom, itd.

Tražnja novca na finansijskim tržištima:

- Tražnja novca zavisi od **transakcije roba i usluga** u privredi.
- Država, preduzeća i stanovništvo drže novac da bi njim mogli kupovati robu, opremu, plaćati radnike, usluge i dr.
- Sve to zavisi od stanja na tržištu novca (ponude, tražnje, kamate i inflacije).
- Nacionalna centralna banka i bankarski sistem osiguravaju ponudu novca.
- Ponuda i tražnja novca zajednički određuju kamatne stope.

DEPOZITNE FINANSIJSKE INSTITUCIJE

- ***Depozitne institucije*** predstavljaju značajnu grupu učesnika na finansijskim tržištima koji do sredstava dolaze prikupljanjem depozita od ostalih učesnika privrednog i društvenog života, kao što su:
 - privreda,
 - stanovništvo,
 - javni sektor i
 - subjekti iz inostranstva.

U depozitne finansijske institucija spadaju:

BANKE:

- *komercijalne banke* – vrše transformaciju novca u kapital,
- *poslovne banke* – vrše odobravanje kredita za razvoj privrede iz akumulacije ili štednje,
- *hipotekarne banke* – njihovi ukupni plasmani su pokriveni hipotekom na nekretnine,
- *univerzalna banka* – obavlja kako kratkoročne, tako i dugoročne poslovne ili druge oblike bankarskih poslova,
- Riječ je o mješavini komercijalne i poslovne banke.

U grupu depozitnih finansijskih institucija spadaju i :

ŠTEDNE I KREDITNE INSTITUCIJE

- Formiraju se u vidu akcionarskih ili mešovitih (zajedničkih) finansijskih organizacija.
- Izvori sredstava su kratkoročni (depoziti), a plasmani su dužeg roka. Plasmani štednih i kreditnih institucija su uglavnom nekretnine, hipotekarne i državne hartije od vrijednosti.

ŠTEDIONICE

- Funkcionišu na principu zajedničkih kooperativa, gde su deponenti ujedno i vlasnici ovih institucija. Osnovni izvor sredstava su depoziti.
- Plasmani štedionica su uglavnom nekretnine sa hipotekom i hartije od vrijednosti na osnovu hipoteka.

U grupu depozitnih finansijskih institucija spadaju i:

KREDITNE UNIJE

- Predstavljaju neku vrstu dobrovoljnih udruženja zainteresovanih subjekata koji po principu zajedničkih depozita (koji se nazivaju udjeli), dolaze do sredstava koja se koriste za odobravanje kredita.

PODJELA BANAKA PREMA NAČINU ORGANIZOVANJA I NJIHOVOJ ULOZI NA TRŽIŠTU

BANKE mogu biti:

- Komercijalne banke,
- Investicione banke,
- Hipotekarne banke,
- Univerzalne banke.
- Specijalizovane (granske) banke

Banke se mogu definisati kao :

1. Finansijske organizacije za razmjenu novca
2. Institucije platnog prometa
3. Kreditne institucije
4. Privredna društva (mada za razliku od drugih) posluju pod strogom kontrolom države)

Za razliku od ostalih finansijskih institucija, banke nastupaju na tržištu kao primaoci i davaoci kredita (dominantan posao).

Definicija banke:

- Banka predstavlja posebnu finansijsku organizaciju u okviru monetarno-kreditnog sistema koja se profesionalno bavi uzimanjem i davanjem kredita i posredovanjem u postupku plaćanja klijenata banke.
- Jedino se banke bave poslovima dugoročnog kreditiranja.

- Svako kreiranje primarnog novca istovremeno znači i kreiranje likvidnosti bankarskog sektora.
- Za poslovne banke je karakteristično da mogu kreirati bankarski, depozitni i žiralni novac preko kreditnih operacija, promjenom stanja rezervi i sl.
- Kreiranjem novca, poslovne banke stvaraju dodatnu količinu novca (sekundarne emisija) koja treba da je u funkciji povećanja obima novčanih transakcija izazvanih povećanjem obima proizvodnje i prometa.

- Likvidnost poslovne banke i faktor multiplikacije predstavljaju gornju granicu kreiranja novca od strane banke.
- Funkcija finansijskog posredovanja kod banaka podrazumijeva njihovu aktivnost na relaciji povezivanja različitih sektora koji raspolažu sa finansijskim suficitom i sektora koji imaju deficit finansijskih sredstava.

Funkcija posredovanja obuhvata četiri samostalne komponente:

1. Prikupljanje raspoloživih novčanih sredstava u okviru nacionalne privrede.
2. Transformacija ročne strukture depozita.
3. Stvaranje efikasnih metoda i oblika prikupljanja i plasiranja novčanih sredstava.
4. Optimalna integralnost novčanih tokova radi prevazilaženja teritorijalnih, ročnih i namjenskih ograničenja.

Banka u svom poslovanju primjenjuje načela u poslovanju koja se odnose na: likvidnost, profitabilnost, sigurnost i povjerljivost u poslovanju.

- Uloga kredita je izuzetno velika u bankarskim transakcijama, jer oni čine proces reprodukcije uspješnijim.
- Pored toga što dovode u međusobnu vezu neiskorišćena novčana sredstva sa naraslim potrebama klijenata za tim sredstvima, krediti posjeduju mogućnost stvaranja kupovne snage, odnosno kreiranja novog novca.

- S obzirom da banka koristi efekte ekonomije obima, ona može efikasnije nego bilo koji individualni investitor da diverzifikuje svoj portfolio.
- Savremena definicija pojma banke uključuje i teoriju javnog karaktera banke (društvena odgovornost).
- To znači, da se kroz poslovanje banke iskazuje ne samo interes akcionara banke, već i interes nacionalne ekonomije.

- Polazeći od izloženog, banka predstavlja specifični privredni i tržišni subjekt koji na bazi povjerenja posreduje u transferu tuđih sredstava na kreditnim osnovama.
- Banka obavlja sve depozitne i novčane transakcije između finansijski suficitarnih i deficitarnih transaktora.
- Posebno mjesto banke je u postupku sekundarne emisije novca, gde ona ispoljava visoku profitabilnost i adaptibilnost na promjene koje su prisutne na finansijskom tržištu.

KOMERCIJALNE (DEPOZITNE) BANKE

- Osnovna karakteristika depozitnih banaka jeste da one mobilišu kratkoročne izvore (kratkoročne depozite i uloge na štednju) u cilju plasiranja sredstava.
- Sama funkcija prikupljanja depozita od svih transaktora opredjeljuje i naziv ovih banaka.

- Polazeći od ročnosti izvora, komercijalne banke su usmjerene na kratkoročne plasmane i to prvenstveno za promet roba i usluga, zaliha robe i kupovinu trajnih i potrošnih dobara od strane stanovništva.
- Obzirom da ta aktivnost ima komercijalni karakter, ove banke se često nazivaju i depozitnim bankama.
- Depozitna institucija je i štedionica.

- Za komercijalne banke je karakteristično da predstavljaju najbrojniju bankarsku grupu.
- Skoro da nema države gde komercijalne banke ne predstavljaju osnovne finansijske posrednike.
- One prikupljaju depozite i štednju od najšireg kruga klijenata iz privredne djelatnosti i vanprivredne djelatnosti.
- Vodeći računa o svojoj likvidnosti i sigurnosti plasmana, depozitne banke odobravaju kredite u cilju zadovoljenja potreba klijenata za novčanim sredstvima.
- Brojnost klijenata, deponenata i štediša uticala je da komercijalne banke imaju široku filijalsku mrežu širom neke regije, odnosno države.

- Za velike komercijalne banke karakteristično je da organizuju finansijske konglomerate tako što organizuju djelove banaka za poslovanje sa HOV, investicionim fondovima, osiguravajućim kompanijama i sl.

POSLOVNE BANKE

- Ovaj oblik bankarskih organizacija predstavlja produkt visoko razvijenih zemalja tržišnog tipa privređivanja.
- Poslovne banke raspolažu sa velikim sopstvenim kapitalom.
- Njihova djelatnost je usmjerena ka krupnim industrijskom preduzećima (kao što su : kompanije, korporacije, koncerni i sl.).

- Za poslovne banke je karakteristično da povezuju interese finansijskog kapitala i interese industrijskog kapitala.
- U aktivnostima poslovnih banaka dominiraju sopstveni poslovi, što znači da finansiraju osnivanje i proširenje sopstvenih preduzeća i učestvuju u finansiranju drugih preduzeća.

- Poslovne banke se organizuju kao akcionarska društva koja imaju pravo da obavljaju sve kratkoročne i dugoročne bankarske poslove.
- Pod pojmom poslovne banke podrazumijeva se poslovanje banke sa privredom, javnim sektorom i stanovništvom, bez razlike da li su u pitanju depozitne, investicione, specijalizovane i granske ili univezalne banke.

- One se ne bave platnim prometom i drugim bankarskim poslovnima koju su van dometa finansiranja velikih kompanija kao koncerna i trustova.
- Veličina kapitala poslovnih banaka često je veća od apsorpcione moći finansijskog tržišta zemlje, pa se iz tih razloga banke opredeljuju da osnivaju brojne afilijacije u najvećim svjetskim finansijskim centrima.

UNIVERZALNE BANKE

- Naziv univerzalna banka ukazuje da se radi o banci koja se bavi svim vrstama bankarskih poslova, osim emisionih poslova.
- Univerzalne banke spadaju u prve organizacione oblike banaka.
- Profit je bio osnovni motiv za proširenje djelatnosti banaka na veći broj bankarskih poslova.
- Sa razvojem finansijskih odnosa, razvoj bankarstva je išao u pravcu specijaliziranih banaka.
- Univerzalne banke predstavljaju nespecijalizirane banke (cjelovito posmatrano), putem kojih se ovladalo i sa nebankarskim sektorom usluga.

SPECIJALIZOVANE I GRANSKE BANKE

- Specijalizovane banke su dobile naziv prema bankarskim poslovima koje obavljaju za pojedine djelatnosti.
- Ti poslovi mogu biti izvoznog karaktera, uvoznog karaktera, poslovi sa HOV i poslovi za pojedine privredne grane (poljoprivreda, trgovina, zanatstvo i sl.). Iz tih razloga se ova vrsta banaka poistovećuje sa granskim bankama.
- Specijalizacija u dijelu kreditnog poslovanja daje mogućnost bankama da izvedu bolju ocjenu o bonitetu klijenata, realnoj potrebi za kreditima, daljem razvoju pojedine djelatnosti i privredne grane.

Kod nekih zemalja se formiraju sprecijalizovane banke samo za određene bankarske poslove, kao što su :

1. Eskontne banke (koje se bave eskontnim poslovima, odnosno kupovinom potraživanja prije roka dospijeća)
2. Lombardne banke (koje odobravaju kredite na podlozi zaloge pokretnih stvari i robe)
3. Hipotekarne banke (koje odobravaju kredite na podlozi zaloge nepokretnih stvari, zgrada i dobara)
4. Devizne banke (koje se bave kupovinom i prodajom deviza)
5. Akceptne banke (koje obavljaju svoju kreditnu aktivnost stavljanjem akcepta na mjenicu.

- Specijalizovanim bankama se mogu smatrati i granske banke koje obavljaju bankarske poslove (u cjelini ili samo neke poslove) za pojedine djelatnosti, privredne grane i proizvodne grupacije.
- Bankarska strukutra ukazuje da su neke specijalizovane i dalje zadržale u svom nazivu attribute: izvozna, investiciona, agrarna, privredna banka i sl.
- Specijalizovane banke predstavljaju “manje” banke sa ograničenim brojem funkcija i lakšom kontrolom od strane države.

INVESTICIONE BANKE

- Investicione banke se izdvajaju u odnosu na ostale vrste banaka po svojim poslovnim funkcijama.
- Investicione banke u svom finansijskom potencijalu pretežno raspolažu sa dugoročnim izvorima sredstava, tako da mogu finansirati razvojne potrebe svojih klijenata.
- Prema tradicionalnom shvatanju investicione banke preuzimaju i plasiraju HOV svojih kompanija, vlada i drugih emitenata na primarnom tržištu HOV.

HIPOTEKARNE BANKE

- Hipotekarne banke plasiraju sredstva iz svog kreditnog potencijala na duži vremenski rok, uz preuzimanje nekretnine klijenata u obliku hipoteke kao pokrića i garancije za izvršeni plasman sredstava.
- Hipoteka predstavlja stvarno pravo koje daje ovlašćenje povjeriocu da se naplati prinudnom prodajom nekretnine ukoliko dužnik ne izmiri svoje konkretne obaveze o roku njihovog dospjeća.
- Hipoteka se stiče upisom založnog prava u javne knjige
- Predmet hipoteke je nepokretna imovina fizičkih i pravnih lica i to bez obzira na oblik svojine.

- Nakon upisa hipoteke, banka odobrava hipotekarni kredit dužniku na osnovu zaključenog ugovora.
- Izmiranjem obaveze od strane dužnika, hipoteka se briše a izjavu o brisanju hipoteke daje poverilac dužniku.
- Hipotekarne banke se pojavljuju na primarnom i sekundarnom hipotekarnom tržištu.
- Na primarnom hipotekarnom tržištu dominantni su finansijski instrumenti u obliku: hipotekarnih kredita i hipotekarnih obveznica.

Hipotekarne banke nastupaju na primarnom i sekundarnom hipotekarnom tržištu sa slijedećim hipotekarnim instrumentima:

- hipotekarnim kreditima,
- hipotekarnim obveznicama,
- hipotekarnim založnicama,
- hipotekarnim uputnicama i derivativnim hipotekarnim obveznicama (kolateralne i segmentirane obveznice).

LOMBARDNE BANKE

- Lombardne banke obavljaju poslove odobravanja lombardnih kredita, pri čemu sigurnost plasmana pokrivaju zalogom pokretnih stvari, robe i HOV.
- Potvrdom o vlasništvu zaloga se prenosi na lombardnu banku (poverioca).
- Lombardne banke odobravaju na lombardnom tržištu lombardne kredite.

- Lombardni krediti po svojoj ročnosti spadaju u red kratkoročnih bankarskih kredita (3-6 meseci).
- Za lombardni kredit je karakteristično, da je manje važna kreditna sposobnost korisnika kredita od važnosti boniteta zaloge.
- Lombardni kredit se vraća lombardnoj banci sa kamatom i ostalim troškovima i to jednokratno po njegovom dospijeću.

- Lombardne HOV su u razvijenim zemljama više prisutne na sekundarnom lombardnom tržištu.
- Lombardni krediti se odobravaju od strane lombardnih banaka u visini 60% do 80% u odnosu na 100% zaloge lombardnih HOV.
- U zalogu se mogu staviti sledeće hartije od vrednosti:
 1. Akcije
 2. Obveznice
 3. Blagajnički zapisi
 4. Komercijalni zapisi
 5. Certifikati

UGOVORNE FINANSIJSKE INSTITUCIJE

Osiguravajuće kompanije

- Pružaju usluge osiguranja od eventualnih dešavanja određenih događaja.
- Osiguravajuće kompanije su nosioci rizika, one omogućavaju transfer rizika sa pojedinačnih subjekata, fizičkih i pravnih lica na veću grupu, odnosno osiguravajuće kompanije.
- U svijetu su poznate dvije osnovne vrste osiguravajućih kompanija: osiguranje života, opšte osiguranje (ili osiguranje imovine i lica),

Osiguravajuće kompanije, koje se bave osiguranjem imovine su dvostruko orijentisane prema:

- domaćinstvima-gde se nude usluge kao što je osiguranje kuće, nekretnina, automobila,
- privredi-komercijalno osiguranje proizvodnih kapaciteta i imovine.

Penzioni fondovi

Mogu biti oslonjeni na:

- tekući dohodak, što podrazumeva finansiranje penzija iz dohotka zaposlenih (distributivni princip) ili
- uštede zaposlenih u toku radnog perioda i investiranje ušteda na finansijskom tržištu radi obezbeđenja stabilnog finansiranja njihovih budućih penzija iz ostvarenog prihoda od investiranja (princip kapitalizacije).
- Penzioni fondovi u većini zemalja spadaju u red najvećih institucionalnih investitora i tzv. „velikih igrača“ na finansijskim tržištima. Raspoložu sa velikim iznosom sredstava.

Postoji nekoliko razloga koji su doveli do značaja i uloge penzionih fondova na finansijskom tržištu:

- Produžavanje prosječnog životnog vijeka i povećanje finansijskih potreba stanovništva,
- Poreske olakšice koje nosi izdvajanje u penzione fondove, u većini zemalja.

Investicioni fondovi

Investicione kompanije do sredstava dolaze:

- Prodajom akcija ili udjela,
- Investiranjem u veliki broj različitih oblika finansijske aktive.

Otvoreni investicioni fondovi do sredstava dolaze:

- Prodajom akcija i uvijek su spremni da prodaju nove akcije javno.
- Cijena akcija ovih fondova se zasniva na njihovoj neto vrijednosti aktive, po jednoj akciji.
- Aktiva otvorenih investicionih fondova se sastoji iz velikog portfolia hartija od vrijednosti.

Osnovni tipovi investicionih kompanija

- Otvoreni investicioni fondovi koji prodaju nove akcije javno,
- Zatvoreni investicioni fondovi koji prodaju akcije u okviru berzanskog ili vanberzanskog prometa,
- Unit trust koji ne prodaju akcije već udjele u fondu.

Vrste investicionih fondova u zavisnosti od ciljeva investiranja

- Investicioni fondovi koji investiraju u akcije:
 - obuhvataju fondove prihoda i rasta, fondove rasta, indeksne fondove, specijalizovane fondove u akcije,
- Investicioni fondovi koji investiraju u instrumente duga:
 - obuhvataju fondove koji ulažu u državne hartije od vrijednosti sa fiksnim prihodom, fondove koji investiraju u obveznice niskog ranga, fondovi koji investiraju u obveznice koje emituju lokalni organi vlasti, balansirane fondove,

Vrste investicionih fondova u zavisnosti od ciljeva investiranja

- Investicioni fondovi koji investiraju u kratkoročne finansijske instrumente tzv. fondovi tržišta novca,
- Investicioni fondovi koji investiraju u izvedene hartije od vrednosti odnosno finansijske derivate poput fjučersa i opcija.

POSREDNIČKE FINANSIJSKE INSTITUCIJE BROKERSKO-DILERSKE

- Brokersko-dilerske institucije spadaju u red nebankarskih finansijskih institucija.
- Na finansijskim tržištima pojavljuju se kao posrednici i nastupaju u svoje ime i za tuđi račun, i u tuđe ime i za tuđi račun.
- Na svjetskim berzama se uglavnom pojavljuju na sekundarnim tržištima mada se u nekim slučajevima kao što je kupovina kratkoročnih HOV mogu pojaviti i na primarnom tržištu.

- Brokersko-dilerske firme spadaju u red specijalizovanih finansijskih institucija i efikasno posreduju između kupaca i prodavaca finansijskih instrumenata na finansijskom tržištu.
- Za poslove posredovanja naplaćuju proviziju u vidu brokeraže.
- Brokери su finansijski komisionari ili zastupnici koji posluju za račun nalogodavca, oni su finansijski eksperti.
- Prisutno je više vrsta brokera : broker berze, broker članova berze i nezavisni broker.

- Dileri su finansijski posrednici koji kupuju i prodaju HOV u svoje ime i za svoj račun.
- Mogu formirati sopstveni portfelj HOV koji kasnije mogu prodavati svojim klijentima.
- Dileri se odlučuju da preuzimaju rizike i ostvare veće ili manje prihode po HOV.
- Oni nisu samo posrednici nego i vlasnici finansijskih instrumenata.
- Ostvaruju svoje prihode po osnovu razlike između kupovne i prodajne cijene HOV.

ZALAGAONICE

- Zalagaonice spadaju u finansijske posrednike brokersko-dilerskog načina poslovanja,
- Mogu se osnivati kao akcionarska društva ukoliko postoje najmanje dva odnosno tri pravna lica kao akcionari.
- Dobija dozvolu za rad od komisije za HOV.
- Mogu odobravati kredite klijentima na osnovu založenih pokretnih stvari kao brokeri i kao dileri.
- Kreditni odnos se uspostavlja između zalagaonice i korisnika kredita i podrazumijeva dvostranu aktivnost.

- Založni dužnik ima obavezu da preda založnom povjeriocu pokretnu stvar dok založni poverilac ima obavezu da založenu stvar čuva i da je po prestanku kreditnog odnosa vrati založnom dužniku.
- Založna stvar može biti HOV, skladišnica, tovarni list i sl.
- Veličinu založnog kredita treba odrediti ispod procijenjene vrijednosti zaloge a zalagaonice raspolažu stručnim kadrovima koji brzo i efikasno mogu izvršiti procjenu zaloge i odobriti kredit na osnovu te zaloge.
- KRAJ

HVALA!